

08.-12.10.2018.
znanstveni skup
GRADSKI MUZEJ POŽEGA
HRVATSKO ARHEOLOŠKO DRUŠTVO
CENTAR ZA PRAPOVLJESNA ISTRAŽIVANJA

arheologija
POŽEŠKE KOTLINE
I ZAPADNE SLAVONIJE

NAKLADNIK

Hrvatsko arheološko društvo

ZA NAKLADNIKA

Jacqueline Balen

ORGANIZATORI SKUPA

Hrvatsko arheološko društvo

Gradski muzej Požega

Centar za prapovijesna istraživanja

ORGANIZACIJSKI ODBOR SKUPA

Jacqueline Balen

Anja Bertol Stipetić

Mirela Pavličić Hein

Hrvoje Potrebica

Marta Rakvin

OBLIKOVANJE I PRIPREMA ZA TISAK

Srećko Škrinjarić

TISAK

Tiskara Zelina

NAKLADA

100 primjeraka

ISBN: 978-953-6335-13-8

08.-12.10.2018.

znanstveni skup

GRADSKI MUZEJ POŽEGA

HRVATSKO ARHEOLOŠKO DRUŠTVO

CENTAR ZA PRAPOVIJESNA ISTRAŽIVANJA

arheologija
POŽEŠKE KOTLINE
I ZAPADNE SLAVONIJE

program

sažeci

korisne informacije

O Skupu	7
Program	11
Sažeci	19
Korisne informacije	40

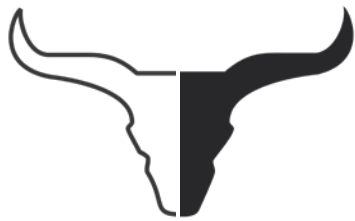
Znanstveni skup „Arheologija Požeške kotline i zapadne Slavonije“ organiziraju Hrvatsko arheološko društvo, Gradski muzej Požega i Centar za prapovijesna istraživanja.

Tema skupa vezana je uz prostor koji je nastanjen još od kamenog doba, a tragovi prošlih vremena svjedoče o kontinuitetu naseljavanja. Neka od arheoloških nalazišta ovog prostora poznata su i u širim okvirima i čine nezaobilazan korpus nacionalne kulturne baštine.

Skupu prisustvuje 47 znanstvenika, članica i članova Hrvatskog arheološkog društva, koji će iznijeti ukupno 24 znanstvena priloga, predstaviti 5 projekata i prezentirati 3 postera.

program

PROGRAM SKUPA**Ponedjeljak, 8. listopada**

19.00

Sjednica Središnjeg odbora Hrvatskog arheološkog društva

Utorak, 9. listopada

10.00

Svečano otvorenje skupa

10.30 – 11.10

Hrvoje Potrebica, Jacqueline Balen

Arheološke slike Zlatne doline

11.10 – 11.30

Tihomila Težak-Gregl

Požeška kotlina između Sopota i Lengyela

11.30 – 11.50

Ana Đukić

Topografija eneolitičkih nalaza i nalazišta u Požeškoj kotlini

11.50 – 12.10

Janja Mavrović Mokos

Poznato o nepoznatom – nalazišta iz vremena srednjeg brončanog doba na prostoru Požeške kotline s posebnim osvrtom na lokalitet Alilovci Lipje

12.10 – 12.30

Daria Ložnjak Dizdar

Inovacije u ženskim identitetima na početku željeznoga doba u Posavini – Dolina na Savi

12.30 – 12.50

Rasprava

12.50 – 15.00

Pauza za ručak

15.00 – 15.20

Hrvoje Potrebica, Marta Rakvin

Novo spoznanje o pogrebnim običajima na groblju Kaptol-Čemernica:
revizijsko istraživanje tumula IV

15.20 – 15.40

Martina Blečić Kavur

Minijaturna koštana plastika: reprezentacija statusa željeznodobnih žena

15.40 – 16.00

Andrijana Pravidur

Veze Bosne i Zlatne doline tijekom željeznog doba

16.00 – 16.20

Borut Križ

Veze Dolenjske i Zlatne doline tijekom željeznog doba

16.20 – 16.40

Marko Dizdar, Hrvoje Potrebica

Grob iz Velike – Kako su ranolatenški ženski predmeti nošnje i nakita dospjeli
do Požeške kotline

16.40 – 17.00

Ivan Drnić, Marta Rakvin

Nalazi latenske kulture s nalazišta Gradac kod Pleternice

17.00 – 17.20

Boris Kavur

Pa ... kako sam dospjela ovdje?

17.20 – 17.40

Rasprava

18.00

Posjet Gradskom muzeju Požega (gostujuća izložba Arheološkog muzeja u Zagrebu:
Anamneza – povijest bolesti u antičkom svijetu)

Srijeda, 10. listopada

10.00 – 10.20

Tajana Pleše, Petar Sekulić, Boris Mostarčić

Rudina 1 – Prilog razumijevanju sakralne arhitekture u kasnosrednjovjekovnoj Slavoniji

10.20 – 10.40

Danijel Lončar, Vlasta Vyroubal

Rudina 2 – Prilog razumijevanju društvenih odnosa u kasnosrednjovjekovnoj Slavoniji

10.40 – 11.00

Mirela Pavličić Hein

Glazirana keramika s lokaliteta Rudina

11.00 – 11.20

Zvonko Bojčić, Danimirka Podunavac

Stari grad u Kaptolu (nove spoznaje): preliminarni rezultati arheoloških istraživanja u 2018. godini

11.20 – 11.40

Tea Lokner

Pregled dosadašnjih arheoloških istraživanja i najznačajnijih lokaliteta na prostoru Pakraca i Lipika

11.40 – 12.00

Juraj Belaj

O počecima arheoloških istraživanja lokaliteta Pakrac – stari grad

12.00 – 12.20

Bartul Šiljeg, Hrvoje Kalafatić

Daljinsko istraživanje Požeško-slavonske županije

12.20 – 12.40

Rasprava

12.40 – 15.00

Pauza za ručak

15.00 – 15.20

Marija Mihajević, Marina Matković Vrban, Ratko Ivanušec

Arheološka istraživanja križarske utvrde Rašaška–Račeša (Bobare, općina Okučani)

15.20 – 15.40

Zorko Marković, Jasna Jurković

Rezultati višegodišnjeg rekognosciranja Zavičajnog muzeja Našice uz dolinu rijeke Londže

15.40 – 16.00

Silvija Salajić

Arheologija virovitičkog kraja – temelji kulturnog turizma

16.00 – 16.20

Anja Bertol Stipetić

Prezentacija i popularizacija arheološke baštine u sklopu arheološkog kampa u Požegi i Kaptolu

16.20 – 16.40

Kristina Rupert

Arheologija zavičaja u nastavi povijesti

16.40 – 17.30

Predstavljanje projekata:

Hrvoje Potrebica

Predstavljanje istraživačkog projekta HRZZ-a: Pogrebni običaji starijeg željeznog doba u južnoj Panoniji - raskrižja identiteta (BC–CrossId)

Ivana Ožanić Roguljić, Kristina Turkalj, Kristina Jelinčić Vučković

Predstavljanje Baze podataka antičkih lokaliteta Republike Hrvatske s posebnim osvrtom na Požeško-slavonsku županiju

Ivana Ožanić Roguljić, Pia Šmalcelj Novaković, Valentina Mantovani,

Angelina Raičković Savić, Anita Rapan Papeša

Predstavljanje projekta “Life on the Roman Road” (LRR)

Mirjana Sanader

Predstavljanje istraživačkog projekta HRZZ-a “Razumijevanje rimskih granica: primjer istočnog Jadrana”

Krešimir Filipec

Predstavljanje istraživačkog projekta HRZZ-a: Lobar – ranosrednjovjekovno središte moći (LearlyCoP)

17.30 – 18.00

Predstavljanje postera:

Julia Katarina Kramberger

Tkanje na Kaptolu

Luka Drahotusky-Bruketa, Mislav Fileš, Rea Drvar, Valentina Lončarić, Lana Mršić

Arheologija u zajednici: dokumentiranje zbirke Z. Markovića

Mario Carić, Dinko Tresić Pavičić, Ilija Mikić, Ivor Janković, Mislav Čavka, Mario Novak

Tri brončanodobne trepanacije iz Hrvatske u kontekstu fenomena prapovijesnih trepanacija

18.00 – 19.00

Godišnja skupština Društva

20.00

Otvorenje izložbe

Tekuća arheološka istraživanja u Hrvatskoj

Četvrtak, 11. listopada

09.00

Izlet

Požega–Rudina–Kaptol (Stari grad i Gradina)–Jankovac–Požega (večera)

Petak, 12. listopada

Fakultativno

Halštatska kuhinja – Turnić, Stari fenjeri

- kotizacija 150,00 kn po osobi i najmanje 10 prijavljenih osoba
- prijave se primaju do početka Skupa (utorak, 9. listopada)

sažeci

Hrvoje Potrebica, Jacqueline Balen **Arheološke slike Zlatne doline**

Požeška kotlina se nalazi na južnom dijelu Karpatske kotline. To je zavala koju okružuju gore Psunj, Papuk, Krndija, Dilj i Požeška gora od kojih je najviši Psunj sa 989 metara, što ju čini izdvojenim i specifičnim dijelom Slavonije. Izduženog je oblika u smjeru istok-zapad sa jednim prirodnim izlazom prema jugu, odnosno Savi, kamo otječe Orljava, najveća rijeka Požeške kotline. Zahvaljujući svojim prirodnim i geografskim osobinama Požeška kotlina je nekada kao i danas pružala iznimno dobre uvjete za život, pa je stoga i bila poznata pod imenom Vallis Aurea - zlatna dolina.

O bogatstvu toga života rječito nam govore arheološki nalazi. Od srednjovjekovnih lokaliteta, kao što su benediktinska opatija Rudina i slavensko-avarska nekropola u Brodskom Drenovcu, preko kasnoantičkog naselja u Treštanovcu, nekropole u Tekiću te drugih brojnih tragova rimskog prisustva, možemo se vratiti daleko u pretpovijesno doba. Tu možemo pratiti kontinuitet od paleolitika kako nagovještavaju noviji nalazi, preko kasnijih razdoblja poput eneolitika s nalazištima poput Hrnjevac i Potočana pa sve do željeznog doba s eponimnim lokalitetom grupe Kaptol.

Tihomila Težak-Gregl **Požeška kotlina između Sopota i Lengyela**

Iako su već prve definicije V. Milojčića i potom S. Dimitrijevića sopotsku kulturu određivale kao pripadnicu lenđelskoga kulturnog kompleksa, kasnije su mnogi autori, pa i sam Dimitrijević, poricali tu pripadnost. Dimitrijević je smatrao da je sopotska kultura samostalna i starija pojava čije je širenje na sjever, u područje današnje mađarske Transdanubije, utjecalo na oblikovanje lenđelskoga kulturnog kompleksa. No, sve veći broj sopotskih lokaliteta u Mađarskoj i lenđelskih u sjevernoj Hrvatskoj kao i niz radiokarbonskih datuma, navode nas na propitivanje odnosa i utjecaja između ovih dviju neolitičkih pojava.

U tom je pogledu Požeška kotlina posebno zanimljiva s obzirom na činjenicu da je podjednako udaljena od oba eponimna lokaliteta, Sopota na istoku i Lengyela na sjeveru. Na njezinu prostoru evidentirano je petnaestak nalazišta koja se najčešće opredjeljuju kao sopotska, ali detaljnije analize keramičkog materijala s nekih od njih jasno pokazuju karakteristična obilježja lenđelske keramografije.

Ana Đukić

Topografija eneolitičkih nalaza i nalazišta u Požeškoj kotlini

Razdoblje eneolitika na prostoru Požeške kotline obilježeno je gotovo svim arheološkim kulturama koje se na prostoru cijele sjeverne Hrvatske mogu datirati u to razdoblje. Najstariji dosad poznati eneolitički nalazi s navedenog prostora pripisani su lasinjskoj kulturi, a zabilježeni su i nalazi pripisani retzgajarskoj, badenskoj, kostolačkoj i vučedolskoj kulturi.

Cilj ovog rada jest kartiranje poznatih i zabilježenih slučajnih arheoloških nalaza i nalazišta (kako istraživanih, tako i onih definiranih terenskim pregledima) kako bi se utvrdila arheološka topografija proučavanog prostora te postavili temelji za buduće terenske preglede i arheološka istraživanja eneolitičkih lokaliteta.

Janja Mavrović Mokos

Poznato o nepoznatom - nalazišta iz vremena srednjeg brončanog doba na prostoru Požeške kotline s posebnim osvrtom na lokalitet Alilovci Lipje

Bez obzira što je Požeška kotlina, kao izdvojena mikroregija, oduvijek predstavljala idealno mjesto za život i što su brojne kulture na ovom prostoru razvijale svoj specifični izričaj zbog strateške važnosti i pogodnog položaja za razmjenu, trgovinu i komunikaciju, razdoblje srednjeg brončanog doba je do unazad desetak godina bilo potpuno nepoznato. Izuzev nekoliko slučajnih nalaza koji se čuvaju u Gradskom muzeju Požega niti jedno istraživanje vezano uz ovo razdoblje nije bilo provedeno. Situacija se na sreću mijenja 2009. godine kada su provedena zaštitna istraživanja na trasi magistralnog plinovoda Slobodnica – Donji Miholjac prilikom kojih je istražen lokalitet Brdo kod Čaglina te sondažna istraživanja na lokalitetu Alilovci Lipje. Nešto kasnije srednjebrončanodobni materijal je otkriven i prilikom istraživanja stariježeljeznodobnog tumula III na lokalitetu Kaptol-Čemernica. Uz to su pregledom terena utvrđena još tri lokaliteta koja bi odgovarala ovom razdoblju - Trenkovo Vinogradi, Turnić i Potočani.

Alilovci su najznačajniji lokalitet pošto su istražene dvije srednjebrončanodobne kuće s velikom količinom izuzetno kvalitetne keramike, a u stratigrafski pouzdanim kontekstima su pronađena dva vrlo važna nalaza – *Brotlaibidol* i najstariji nalaz jantara u Hrvatskoj! Neki autori upravo *Brotlaibidole* povezuju s trgovim janatara iz područja Baltika.

Tipo-kronološkom analizom keramičkog materijala utvrđena su dva horizonta naseljavanja. Ovakvu su situaciju potvrdile i radiokarbonske analize. Stariji horizont, kojem odgovara keramički materijal iz većeg stambenog objekta u kojem je pronađen *Brotlaibidol* pripada vremenu početka srednjeg brončanog doba, odnosno Br B1 stupnju. Mlađi je horizont, kojem odgovara materijal iz manje kuće u kojoj je pronađena jantarna perla, datiran u 15 st. pr. Kr. Stariji je horizont od iznimnog značaja jer možemo pratiti kraj razvoja keramičkih tipova vezanih uz licensku keramiku dok je mlađi možda još i značajniji jer pratimo daljnju modifikaciju postojećih tipova te neke potpuno nove tipove i načine ukrašavanja koji će odigrati važnu ulogu u formiranju vodećih oblika na prijelazu srednjeg u kasno brončano doba!

Daria Ložnjak Dizdar

Inovacije u ženskim identitetima na početku željeznoga doba u Posavini – Dolina na Savi

Krajem kasnoga brončanog doba regionalizmi postaju sve naglašeniji u zapadnome dijelu Karpatske kotline. Komunikacijske mreže se mijenjaju pod utjecajem novih resursa i razmjene sirovina, ali i gotovih predmeta. Ženski identiteti vidljiviji su od muških u grobovima mlađe faze kulture polja sa žarama, a takav trend održao se i na početku željeznog doba.

Inovacije u ženskim identitetima promatraju se na prostoru Posavine kao jednoga od najvažnijih komunikacijskih pravaca ne samo u smjeru istok-zapad, nego i sjever-jug, pri čemu je Dolina na Savi jedan od istraživanih lokaliteta koji ima tradiciju od mlađe faze kulture polja sa žarama.

Sagledavajući žensku nošnju i druge predmete pronađene u grobovima, pokušat će se razlučiti koji su tradicijski, a koji inovacijski elementi u ženskim identitetima na prostoru Posavine. Na tom prostoru se susreću različite tradicije u nošnji i pogrebnim običajima, a lokalni identiteti vidljivi su u keramičkim posudama korištenim u svakodnevnom životu.

Hrvoje Potrebica, Marta Rakvin

Nove spoznaje o pogrebnim običajima na groblju Kaptol-Čemernica: revizijsko istraživanje tumula IV

Godine 1967. otkriven je kneževski grob u tumulu IV na groblju Kaptol-Čemernica. Na temelju bogatih nalaza u grobu, a posebice bojne opreme, tumul IV smatra se jednim od najvažnijih grobova iz razdoblja starijeg željeznog doba na prostoru juga Karpatske kotline. Nalaz je potaknuo daljnja istraživanja na nalazištu, koja su uvelike pridonijela boljem razumijevanju stariježeljeznodobnih zajednica koje su živjele na južnoj granici rasprostiranja Istočnog halštatskog kruga.

Tijekom posljednjih 17 godina, Centar za prapovijesna istraživanja te tim arheologa s Filozofskog fakulteta u Zagrebu provodi sustavna istraživanja drugog groblja pod tumulima na položaju Kaptol-Gradci te visinskog naselja na istom položaju kojemu je pripadalo i groblje na Čemernici. Nalazi složenih grobnih konstrukcija unutar tumula pružili su nove uvide u kompleksnost pogrebnih običaja ove zajednice. S obzirom na nedostatak podataka o grobnoj arhitekturi tumula IV s istraživanja 1967. godine te s obzirom na rezultate revizijskih istraživanja provedenih na tumulima III i XI, 2016. godine provedeno je revizijsko istraživanje na pretpostavljenom položaju tumula IV.

Istraživanje je dalo odgovore na pitanja o konstrukciji grobne komore te rasporeda ukopa u njoj. Pokazalo se kako je tumul IV imao monumentalnu grobnu konstrukciju koja se sastojala od masivne drvene grobne komore u kojoj su se nalazila dva drvena sanduka te kamenog popločenja južno od nje.

Time je dobiven kontekst za iznimne nalaze iz tumula IV što omogućuje bolju analizu grobnoj inventaru te daljnju interpretaciju pogrebnih rituala zajednice na Kaptolu.

Martina Blečić Kavur

Minijaturna koštana plastika: reprezentacija statusa željeznodobnih žena

Koštana industrija željeznog doba bila je usredotočena prije svega na dekorativnu primjenu. Tu se podrazumijeva veća upotreba koštanih oplata za ukrašavanje različitih predmeta i perli za nošnju poput ogrlica, privjesaka i fibula. Na širem području Caput Adriae (sjevernog Jadrana i njegovog zaleđa) primjerci su takvih fibula poznati, ali nisu izraziti. No pojedine fibule, koje su na vrhu luka imale i figuralne prikaze najčešće sfingi, predstavljaju prava remekdjela tadašnjeg umjetničko-obrtničkog stvaralaštva šireg kulturno heterogenog prostora. Svima njima u arheološkim je interpretacijama dodijeljen status importa iz italskih željeznodobnih kultura u vrijeme širenja utjecaja i akulturacije orijentalizirajućeg stila izvan etruščanskog prostora, kraja 7. i tijekom 6. stoljeća pr. Kr.

U najvećem broju istražene su u reprezentativnim grobovima istaknutih žena ili djevojaka poput onih iz Stične, Vača, Magdalenske gore ili Nezakcija. Bogati grobovi iz Nezakcija i Vača, u ansamblu najrazličitijih grobnih priloga, sadrže i koštane minijaturne figuralne plastike jahača na konju. Novijim je istraživanjima njima vrlo slična plastika dokumentirana i u najbogatijem ženskom grobu 12 nekropole Kaptol – Gradci. Pridružujući im i srodnu plastiku iz Mechla (Cles), ovim će predavanjem pozornost biti posvećena upravo koštanoj figuralnoj umjetnosti kao jednom od odraza reprezentacije statusa željeznodobnih ženskih elita šireg kulturnog miljea.

Andrijana Pravidur

Veze Bosne i Zlatne doline tijekom željeznog doba

Jedno od najznačajnijih nalazišta željeznog doba sjeverne Bosne, Donja Dolina kod Bosanske Gradiške u širem prostoru Posavine zajedno s Požeškom kotlinom ima važnu ulogu u prenosu kulturnih impulse i elemenata materijalne kulture u komunikaciji između Panonije i alpskog prostora.

Nekropola u Donjoj Dolini se sastoji od 124 skeletna i 48 spaljenih ukopa. Četvrtina grobova unutar nekropole su spaljeni ukopi koji uglavnom pripadaju ranijim razdobljima dok većina pripada ravnim grobovima sa skeletnim ukopima.

Materijal otkriven u grobovima unutar nekropole ukazuje na sličnosti sa susjednim skupinama željeznog doba kao što je kulturni kompleks Glinac, ali postoje i važne paralele koje povezuju ovaj prostor s halštatskim grupama na sjeveru. Materijal se vrlo usko može vezati i usporediti s nalazima iz Požeške kotline i cijele Kaptolske grupe. Poznati nalazi iz kaptolskih tumula ukazuju na vrlo važnu vezu s Balkanom i Donjom Dolinom, barem na razini prestižne robe koja sugerira elitni identitet na ovom području. Najbolji primjeri pripadaju konceptu ratnika koji se odražavaju u obrambenom oružju - poput knemida i kaciga - ili potencijalnih pokazatelja statusa u odjeći - kao što su višeglave igle.

Novija istraživanja na području Požeške kotline ukazuju da su veze s Donjom Dolinom sada uže i kompleksnije nego što je to sugerirao materijal iz kaptolske nekropole pod tumulima.

Borut Križ

Veze Dolenjske i Zlatne doline tijekom željeznog doba

Tijekom starijeg i početka mlađeg željeznog doba Dolenjska i Požeška kotlina pokazuju izrazite poveznice kroz specifične elemente materijalne kulture. Povezanost željeznodobnih zajednica Požeške kotline s halštatskim kulturnim kompleksom i preko njega s italjskim kulturnim utjecajima očituje se kroz pojedine tipove materijalne kulture koji se pronalaze prvenstveno u grobovima elitnih pripadnika tih zajednica.

Istraživanja koja se posljednjih godina provode na nalazištima Kaptol i Kagovac u Požeškoj kotlini i na nalazištu Kapiteljska njiva kod Novog Mesta pokazuju da ta veza unatoč potpuno različitom grobnom ritualu postoji i na kontekstualnoj razini, a inventari grobnih cjelina sugeriraju i veze na široj razini od skupine izrazito prestižnih predmeta.

Marko Dizdar, Hrvoje Potrebica

Grob iz Velike – Kako su ranolatenski ženski predmeti nošnje i nakita dospjeli do Požeške kotline

Kako to obično biva, jedna od najznačajnijih skupina nalaza s kraja starijega željeznog doba na prostoru sjeverne Hrvatske – ona iz Velike – otkrivena je sasvim slučajno. Bilo je to 1979. godine kada su tijekom iskopa u dvorištu kuće u Velikoj pronađeni brojni predmete ženske nošnje i nakita koji su ukazivali kako nalazi potječu iz iznimno bogato opremljenoga ženskog groba. Izdvaja se veći broj ranolatenskih fibula, pločasta fibula Sanski most, zatim srebrni i brončani obručasti nakit te mnoštvo jantarnih i staklenih perli, pri čemu nalaz keramičkoga pršljena također ukazuje na pokop ženske osobe. U probnom iskopavanju, koje je 1980. godine poduzela uvažena kolegica D. Sokač-Štimac, otkriveni su ostaci konstrukcije groba koja se sastojala od riječnih valutica na koje je pokojnica bila položena. Nalazi iz Velike, datirani u prvu polovicu 4. st. pr. Kr., do danas predstavljaju jedno od polazišta u proučavanjima prijelaza starijega na mlađe željezno doba na jugu Karpatske kotline.

Najbliže usporedbe zabilježene su na groblju u Donjoj Dolini, dok veliki broj ranolatenskih predmeta nošnje i nakita izvorište ima u sjevernim dijelovima Karpatske kotline. Detaljna analiza nalaza ukazuje na mogućnost postojanja kulturnoga transfera, no cijeli set nalaza prije bi pokazivao kako je na prostor Požeške kotline pristigao mobilnošću žene koja je sa sobom donjela dijelove vlastite nošnje i nakita kojima su pridodani lokalni elementi. Tako je nastao jedinstveni stil (*hibridizacija*) koji će na jugu Karpatske kotline obilježiti kraj jedne te početak nove civilizacijske epohe.

Ivan Drnić, Marta Rakvin

Nalazi latenske kulture s nalazišta Gradac kod Pleternice

Na temelju podataka i predmeta koje je P. Čakalić donio u Arheološki muzej u Zagrebu, godine 1961. V. Vejvoda i R. Drechsler-Bižić iz Arheološkog muzeja u Zagrebu izvršile su arheološko istraživanje u selu Gradac kod Pleternice. Sondažna istraživanja provedena su na

dva položaja: na pretpostavljenom kasnolatskom groblju na položaju Gradac-Klasje, vrlo vjerojatno uništenom krčenjem šume, te na 200 metara udaljenom položaju Babišnjača (Pašnjak). Na oba položaja utvrđeno je postojanje horizonata latenske kulture.

U ovom radu bit će predstavljena dosad neobjavljena terenska i foto dokumentacija s istraživanja nalazišta te tipološka analiza keramičkog korpusa latenskog materijala s oba navedena položaja na nalazištu Gradac koji se čuva u Arheološkom muzeju u Zagrebu. Time će se dobiti jasne kronološke odrednice okupacije nalazišta. Jednako tako, dobit će se novi uvidi u dinamiku i distribuciju naseljavanja južnog dijela Požeške kotline kao te će se dati prilog boljem poznavanju mlađeg željenog doba na navedenom prostoru.

Boris Kavur

Pa ... kako sam dospjela ovdje?

Godine 1895. tadašnji je Narodni muzej u Zagrebu otkupio veći broj pretpovijesnih arheoloških nalaza nađenih u pretpostavljenom grobu iz Srijemske Mitrovice. U arheološkoj literaturi, interpretiran kao grob 2 pripisan bogatijoj ženskoj pokojnici, taj je nalaz postao korišten u brojnim kronološkim shemama i pojašnjenjima kraja starijeg, tj. početnog mlađeg željeznog doba na području Srijema i šire južne Panonije. Međutim, u kulturno-povijesnim raspravama većina se autora usredotočila na metalne predmete. Ograničivši se na interpretaciju fibula (i eventualno narukvica) zapravo su previdjeli širi kontekst i pravu dimenziju važnosti koju takav nalaz može predstaviti. Dakle, izuzev metalnih predmeta, u grobu je nađeno još 78 jantarnih i 61 koraljna perla, zatim 262 staklene perle u obliku amforiska, jedna dinjasta, jedna glatka i dvije izdužene crne helenističke staklene perle. Što je najvažnije, rekonstruirajući izvorni opis Josipa Brunšmida, u tom se grobu nalazila i brončana helenistička čaša tipa *kylix*.

Tako reprezentativan nalaz, i više od stoljeća nakon njegove prve objave, možemo upotrijebiti za razumijevanje širih kulturno-povijesnih procesa koji su u oblicima trgovačka i informacijska mreža povezivali različite svjetove – od antičke Makedonije do Baltika, od Balkana do Karpatske kotline. Povrh svega, s odabranim predmetima shvaćenim u konceptu prestiža, možemo pri analizama značenja i vrijednosti materijalne kulture rekonstruirati i međukulturni značaj društvenih elita, koje su takve mreže činile i uzdržavale.

Tajana Pleše, Petar Sekulić, Boris Mostarčić

Rudina 1 – Prilog razumijevanju sakralne arhitekture u kasnosrednjovjekovnoj Slavoniji

Benediktinska opatija sv. Mihovila arkanđela na Rudini nalazi se na psunjskom platou s kojega se pruža pogled na Požešku dolinu. Pretpostavlja se da su je osnovali pripadnici roda Borić tijekom druge polovice 12. stoljeća. Redovnici su je zauvijek napustili u drugoj četvrtini 16. stoljeća, neposredno prije osnivanja Požeškog sandžaka.

Rudinska je opatija svojim arhitektonskim ustrojem, čije je osnovno oblikovanje određeno u jeku romaničkog stilske oblikovanja, blisko povezanog s reformom Crkve, pratila opisnu sintagmu Reda *Benedictus amat montes*. Kasnije graditeljske faze bile su uvjetovane potrebama proizišlim iz širega društveno-povijesnog konteksta.

Revizijska istraživanja i izrada cjelovite dokumentacije bili su prvi koraci poduzeti 2013. godine, dva desetljeća nakon prestanka prvih radova na rudinskoj opatiji, učinjeni s ciljem osmišljavanja sustavnih koraka potrebnih za konzerviranje i adekvatno prezentiranje toga iznimnog spomenika kasnosrednjovjekovne kulturne baštine. Iako će se radovi nastaviti i sljedećih godina, o njihovoj je petoj godišnjici moguće sagledati nove spoznaje i rezultate kao prilog tumačenju sakralne arhitekture u kasnosrednjovjekovnoj Slavoniji.

Danijel Lončar, Vlasta Vyroubal

Rudina 2 – Prilog razumijevanju društvenih odnosa u kasnosrednjovjekovnoj Slavoniji

Nova arheološka istraživanja benediktinske opatije sv. Mihaela arkanđela na Rudini, uz primjenu povijesnih, etnografskih i antropoloških spoznaja, omogućuju uvid u odnose društvenoga statusa, zdravlja i običaja, pružajući cjelovitiji uvid u svakodnevni život lokalne populacije u kasnom srednjem vijeku.

Rezultati istraživanja rudinske opatijske crkve potiču na razmišljanje o odnosu sakralne arhitekture i mjesta ukopa. Na taj način moguće je bolje razumjeti društvene odnose, a prostor svetoga mjesta postaje kompleksna društvena tvorevina koja utječe na doživljaj prostora i njegovo korištenje te je važan element u razumijevanju kasnosrednjovjekovnih zajednica Slavonije.

S obzirom na to da se arheološka istraživanja rudinske opatije nastavljaju, ovo izlaganje tek je početak interdisciplinarnе interpretacije kasnosrednjovjekovne materijalne kulture i društvenih odnosa, koja će se sljedećih godina dopunjavati i proširivati novim lokalitetima i istraživanjima.

Mirela Pavličić Hein

Glazirana keramika s lokaliteta Rudina

Lokalitet Rudina nalazi se sjeverozapadno od Požege u blizini sela Čečavac. Smješten je na rubnom platou Psunja na 417 m nadmorske visine. Višegodišnjim arheološkim istraživanjima otkriven je značajan sakralni kompleks koji je pripadao benediktincima, a koji se sastoji od velike trobrodne romaničke crkve Sv. Mihovila i samostana koji se naslanja na crkvu sa sjeverne strane te uokviruje klaustar unutar kojeg se nalazi cisterna. Crkva Sv. Mihovila je trobrodna bazilika s tri polukružne apside od kojih je središnja nešto veća, i jednake je širine kao i središnji brod crkve. Ispred crkve je trodijelno predvorje iz kojeg se, osim u crkvu, ulazi i u samostan. Prema pronađenom pokretnom arheološkom materijalu ustanovljen je kontinuitet naseljavanja od prapovijesti.

U ovom se radu tipološko-stilski obrađuje manja količina glazirane keramike za koju nažalost ne postoji stratigrafija. Među pronađenim materijalom ističe se nekoliko ulomaka koji pripadaju graviranoj keramici s engobom, majolici i španjolsko-maurskoj keramici. Nešto brojniji su ulomci koji pripadaju glaziranoj keramici prekrivenoj prozirnom ili koloriranom caklinom u nijansama smeđe i zelene boje. Od oblika prisutni su vrčevi, zdjelice, tanjuri i čaše.

Zvonko Bojčić, Danimirka Podunavac

Stari grad u Kaptolu (nove spoznaje): preliminarni rezultati arheoloških istraživanja u 2018. godini

Tijekom prvih arheoloških istraživanja na lokalitetu Kaptol - Stari grad, poduzetih u razdoblju od 1999. do 2001. godine (Gradski muzej Požega, Institut za arheologiju u Zagrebu), otkriveni su i djelomično istraženi ostaci kasnogotičke crkve s početka 16. stoljeća, smještene unutar istovremenog kaštela okruženog obrambenim jarkom (utvrda tipa *Wasserburg*). U 2018. godini nastavljeno je istraživanje ove crkve, prilikom čega su potvrđene njezine stilske odlike, kao i ranija pretpostavka da se radi o crkvi trobrodnog tipa.

Otkriće starije trobrodne romaničke crkve, nad kojom je kasnije izgrađena navedena gotička crkva, pružilo je nova saznanja o kontinuitetu sakralnog života i djelovanja na ovom istaknutom položaju unutar Požeške kotline. Među pokretnim materijalom izdvajaju se brojni i vrlo kvalitetno izrađeni primjerci klesane arhitektonske plastike.

Marija Mihaljević, Marina Matković Vrban, Ratko Ivanušec

Arheološka istraživanja križarske utvrde Rašaška–Račeša (Bobare, općina Okučani)

Povijesni izvori posjed Rašašku (Račešu) prvi put navode 1210. godine, kada ju kralj Andrije II. daruje templarima u Požeškoj županiji. Utvrda Račeša smjestila se na jugozapadnim obroncima Psunja (247n/v), južno od naselja Bobare, a na istočnoj strani je u blizini potok Rašaška.

Lokalitet utvrde Račeša otkriven je 2011. u sklopu sustavnog rekognosciranja okolnog područja. Na lokalitetu nije bilo vidljivih nadzemnih ostataka gradnje, a istraživanjima pokrenutim 2012. (kontinuirano se provode, zadnja etapa 2018.) otkrivene su zidane strukture u arheološkom sloju. Istraživanjima su otkriveni ostaci fortifikacijskog sklopa građenog od klesanih blokova kamena pješčenjaka, a klesarska obrada kamena, oblikovanje arhitektonskih detalja i profilacija potvrđuju da je riječ vjerojatno o utvrdi iz prve polovine 13.st. kada se templari i spominju kao vlasnici zemlje Račeša. Arheološkim iskopavanjima istražene su u potpunosti dvije prostorije te prostor oko vanjskih zidova tih prostorija gdje su istražena i 84 kosturna ukopa. Uz građevne ostatke utvrde, prikupljeni su i brojni pokretni nalazi koje možemo datirati kao i grobove u razdoblju između 13. i 16. stoljeća.

Tea Lokner

Pregled dosadašnjih arheoloških istraživanja i najznačajnijih lokaliteta na prostoru Pakraca i Lipika

Gradovi Pakrac i Lipik smješteni su na zapadnim obroncima Psunja u dolini rijeke Pakre. Zbog svog strateškog položaja, kao i različitih prirodnih bogatstava, ovaj kraj naprosto vrvi arheološkim lokalitetima iz gotovo svih razdoblja bliže i dalje prošlosti. Unatoč toj činjenici bilo kakva sustavna, zaštitna pa čak niti probna arheološka istraživanja, nisu bila provedena sve do prije nekoliko godina. Nalazišta poput Brekinske u kojoj je pronađena ostava s 50 vu-

čedolskih bojnih sjekira, Brusnika iz kojeg potječe poznati rimski nadgrobnni spomenik i nekada monumentalni pakrački Stari Grad relativno su poznati stručnoj i široj javnosti, ali na ovom se prostoru nalazi čitav niz iznimno zanimljivih lokaliteta čija bi istraživanja zasigurno proširila znanstvene spoznaje i ponudila odgovore na brojna pitanja. Cilj ovoga rada je dati pregled dosadašnjih aktivnosti koje se tiču arheologije u okolici Pakraca i Lipika i predstaviti neke dosada nepoznate ili nepravedno zanemarene lokalitete te uputiti na određene probleme s kojima se susrećemo prilikom istraživanja na pakračko – lipičkom području.

Juraj Belaj

O počecima arheoloških istraživanja lokaliteta Pakrac – stari grad

Iz povijesnih izvora je poznato da se tijekom kasnog srednjeg vijeka u Pakracu nalazilo više objekata, primjerice kovnica „slavonskih banovaca“, *domus* viteškog reda ivanovaca, možda i njihova utvrda, no svakako ona iz predosmanlijskog perioda. Kao i u svakom ivanovačkom *domusu*, tako se i ovdje nalazila i kapela, čiji su nam ruševni ostaci poznati s crteža još iz kraja XIX. stoljeća.

Arheološka istraživanja na području starog grada u Pakracu započela su 2017. godine, kada su – na temelju rezultata geo-radarskih istraživanja - otvorene tri sonde. Iduće su godine istraživanja usredotočena na najzanimljiviji pronađeni objekt – ivanovačku gotičku kapelu. U izlaganju će se prikazati najvažniji rezultati dosadašnjih istraživanja.

Bartul Šiljeg, Hrvoje Kalafatić

Daljinsko istraživanje Požeško-slavonske županije

U radu se predstavljaju daljinska istraživanja Požeško-slavonske županije, i to onih koja su prepoznatljiva na zračnim fotografijama i satelitskim snimcima. Daljinskim istraživanjem prepoznata su i pojedina do sad nepoznata u stručnoj literaturi, kao i neka poznata. Izvori korištenih snimaka su mrežne stranice Google Earth, Arkod, Geoportal.hr, Informacijski sustav prostornog uređenja (ISPU), Bingmaps i Mapire.eu.

Na snimkama se prepoznaju arheološki ostaci prapovijesnog i srednjovjekovnog doba. Od prapovijesnih nalazišta prepoznamo ostatke kružnih opkopa naselja/utvrđenja. Srednjovjekovna nalazišta su zemljana utvrđenja bilo u nizini ili na povišenim položajima. Srednjovjekovna gradišta vrsta su nalazišta koja se na terenu očituju središnjim uzvišenjem i jednim ili čitavim sustavom obrambenih jaraka i zemljanih bedema. Kod pojedinih možemo lučiti njihov širi fortifikacijski sustav i složeniju infrastruktura (postojanje podgrađa).

Zorko Marković, Jasna Jurković

Rezultati višegodišnjeg rekognosciranja Zavičajnog muzeja Našice uz dolinu rijeke Londže

Dolina rijeke Londže, pritoke savskog sliva, razdvaja na gorju Krndiji dvije županije - Osječko-baranjsku i Požeško-slavonsku, odnosno južni dio područja Grada Našica i istočni dio Općine Čaglin. Lijeva (istočna) strana porječja pripada našičkom, a desna (zapadna) strana najvećim dijelom požeškom kraju. No, te granice nisu bile tako čvrste u povijesti, pa ni bližoj sadašnjosti te se na ovom području, istočno od današnje granice navedenih županija, pojavljuje toponim Tromeđa (259.8 m n.v.) koji se odnosi na mjesto gdje se nalazila granica tri srednjovjekovne županije - Vukovske na istoku, Cisdravsko-baranjske na sjeveru i Požeške na jugozapadu. Nedaleko Tromeđe u smjeru zapada spominje se i toponim (selo) Granica još u prvoj polovici 14. stoljeća.

Prvi arheološki nalazi iz ovoga kraja potječu s kraja 19. stoljeća, a potječu s lokaliteta Londžica gdje je pronađena ostava kulture polja sa žarama (dio brončanih nalaza čuva se u Arheološkom muzeju u Zagrebu. Nalaze je 1973. objavila K. Vinski Gasparini.). Ove krajeve spominjao je i župnik i kolekcionar litike J. Kunkera, no on je prikupljao samo prapovijesni i ostali sitni kameni materijal, pa nema konkretnijih podataka o kulturnoj ili vremenskoj pripadnosti. Do kasnijih nekoliko nalaza došao je mr. Branko Kranjčev, tada pedagog u našičkoj Osnovnoj školi Dore Pejačević, koji je prikupio, zajedno sa svojim suradnicima, između ostalog i starčevačke nalaze s lokaliteta Polubaše (objavila K. Minichreiter 1992., kartirao Z. Marković 1994.).

Zavičajni muzej Našice je u suradnji s Institutom za arheologiju u Zagrebu 2006. započeo sustavno rekognosciranje našičkog područja, a od 2015. intenzivno se pregledava područje k.o. Granice i k.o. Sibokovac koje se najvećim dijelom prostire na višem podgorju i nižem dijelu gorskog hrpta Krndije, u porječju Londže za koje bi do daljnjega bilo dobro da se tretira kao cjelina, budući da predstavlja i plavnu udolinu i plodne ratarske, ali i stočarske te šumske i lovne terene po obližnjim brežuljcima. Tu se, naravno, nalaze i izvori izvrsne pitke vode. Zanimljivo je da se prema sjeveroistočnoj strani kroz šume može lako doći do okolice Podgorača, koja je, također kao i našička na cijelom svom južnom području, puna arheoloških nalazišta. Tijekom prijašnjih godina kao i tijekom sustavnog rekognosciranja prikupljena je veća količina keramičke, kamene i metalne građe.

Uz stalnu jezgru terenske ekipe koju čine autori izlaganja, povremeno je sudjelovao niz suradnika - kustosi pripravnici Zavičajnog muzeja Našice, volonteri te drugi vanjski suradnici. Osobito dragocjeni suradnici na terenu bili su lokalni vodiči (zahvaljujući obitelji Bocor iz Rozmajerovca prikupljeni su izuzetno vrijedni srednjovjekovni nalazi – kameni građevni elementi koji predstavljaju ostatke do sada nepoznate romaničke sakralne građevine. Nalaze je objavio R. Ivanušec 2014.). Rezultate rekognosciranja 2015. objavili su Z. Marković i J. Jurković 2016. Iste godine, u velikom katalogu izložbe u sklopu projekta *Strateško korištenje prostora (IP-11-2013-3700)* financiranog od strane Hrvatske zaklade za znanost (nakladnici Zavičajni muzej Našice i Institut za arheologiju u Zagrebu, urednica K. Botić), grupa autora objavila je i kartirala mali dio novijih nalaza sa zaštitnih iskopavanja oko Londžice, koja su do sada objavljena samo u vidu preliminarnih izvješća.

Rekognosciranjima u novije vrijeme utvrđena su nalazišta iz razdoblja neolitika, eneolitika, kasnog brončanog doba, mlađeg željeznog doba te ranoga, razvijenog i kasnoga srednjeg vijeka kao i početka novog vijeka, o čemu će biti više govora u referatu i objavi rada. Nalazišta su locirana s obje strane rijeke Londže na užem i širem području naselja Branjevina, Polubaše, Granice, Rozmajerovac i Zdenkovac.

Silvija Salajić

Arheologija virovitičkog kraja – temelji kulturnog turizma

Obnovom Dvorca Pejačević i novim stalnim postavom u Gradskom muzeju u Virovitici zaokružena je jedna cjelina. Plodovi rada arheologa će biti sažeti na jednom mjestu a bogatstvo arheologije Virovitice doći do punog izražaja. Međutim, time se tek otvaraju novi poslovi na već poznatim putovima. Kako uklopiti arheologiju u zahtjeve suvremenog posjetitelja, učiniti je poželjnom i samoodrživom, izazovi su prije svega arheologu ali i srodnim strukama. Kao prvom kustosu arheologu povjerene su mi ideje koje rađaju projekte. Da li ćemo krenuti u pravom smjeru i izvući ono najbolje ili posustati na tom dugom putu do realizacije?

Prilog u prvom dijelu daje presjek arheologije kroz vremenska razdoblja od pretpovijesti do novog vijeka, a u drugom dijelu se bavi pitanjima i prijedlozima daljnjeg razvoja.

Anja Bertol Stipetić

Prezentacija i popularizacija arheološke baštine u sklopu arheološkog kampa u Požegi i Kaptolu

Arheološka baština, kao dio materijalne kulturne baštine, temeljni je zapis prošlih ljudskih aktivnosti što ju čini osjetljivim i neobnovljivim kulturnim resursom. Stoga ju je važno zaštititi i njome odgovarajuće upravljati kako bi se znanstvenicima omogućilo njeno proučavanje i interpretiranje. Osim toga, jednako ju je važno popularizirati i prezentirati javnosti kako bi se putem približavanja i promoviranja struke podigla javna svijest, stvorila nova publika, te kako bi se naposljetku uključila u turistički sektor i ostvarila financijska korist. S obzirom da se čitav ovaj proces zasniva na arheologiji lokalnog kraja, javlja se potreba za suradnjom s lokalnom zajednicom u vidu aktivnog uključivanja lokalnih dionika, lokalnog naslijeđa te lokalnih turističkih resursa u rad arheologa.

Upravo je iz tog razloga jedan od glavnih ciljeva međunarodnog projekta "Iron-Age-Danube" prezentacija i popularizacija razdoblja starijeg željeznog doba i arheologije kao znanosti, ali i izrada metodoloških alata za istraživanje i zaštitu prapovijesnih krajolika. U svrhu testiranja i implementacije zadanih projektnih ciljeva organiziraju se arheološki kampovi koji usko povezuju istraživačke dijelove programa sa širokim spektrom javnih događanja te nove programe posebno kreirane za djecu školskog uzrasta i popularne programe za posjetitelje, stručne suradnike i studente. Jedan od projektnih partnera je Arheološki muzej u Zagrebu s pridruženim strateškim partnerom Centrom za prapovijesna istraživanja čija je zadaća bila da zadane projektne ciljeve testira i implementira na području Kaptola u vidu organizacije Arheološkog kampa u Požegi i Kaptolu.

Kristina Rupert

Arheologija zavičaja u nastavi povijesti

U izlaganju će biti riječi o važnosti edukacije osnovnoškolske i srednjoškolske djece o arheološkim istraživanjima i njihovim rezultatima u kontekstu učenja lokalne povijesti. Kao egzemplar će poslužiti Osnovna škola Vilima Korajca iz Kaptola u kojoj se, u sklopu izvannastavnih aktivnosti, među određenim brojem zainteresiranih učenika, provode raznovrsna poučavanja o arheologiji i istraživanjima arheološkog lokaliteta Kaptol koji obuhvaća dvije nekropole i naselje iz razdoblja starijeg željeznog doba.

Popularizacija ove znanosti među osnovnoškolcima odvija kroz rad Arheološkog muzeja u Zagrebu u sklopu projekta *Interreg Danube Transnacional Programme – Iron – Age – Danube*, ali i izvan njega, koordiniranim radom dr. sc. Jacqueline Balen, dr. sc. Hrvoja Potrebece i profesorice povijesti rečene škole te je u protekle četiri godine postala sastavnim dijelom školskog kurikulumu. Poučavanja se odvijaju na vrlo pristupačan način kroz zanimljivo osmišljene radionice, terenske nastave, multimedijски sadržaj, što unutar škole, što na samome arheološkom lokalitetu.

Osim rada s polaznicima edukacija na razini osnovne škole iz Kaptola, učenike osnovnih i srednjih škola pokušava se upoznati sa zavičajnom arheologijom i metodama rada u ovoj znanosti kroz projekt Povijesnoga društva Požega pod nazivom *Zimska škola arheologije* koji podupiru dr. sc. Jacqueline Balen i dr. sc. Hrvoja Potrebece kao osnovni zamašnjak već petu godinu za redom. Na taj način pokušava se djelovati dugoročno na razvijanje svijeti o važnosti očuvanja kulturno-povijesne baštine Požeštine, ali mogućnostima gospodarskog razvoja lokalne sredine na temeljima arheoloških istraživanja.

PREDSTAVLJANJE PROJEKATA

Hrvoje Potrebeica

Predstavljanje istraživačkog projekta HRZZ-a: Pogrebni običaji starijeg željeznog doba u južnoj Panoniji – raskrižja identiteta (BC-CrossId)

Projekt se bavi načinom na koji željeznodobne zajednice izražavaju svoj identitet kroz pogrebni ritual. Pri istraživanju se u najvećoj mjeri primjenjuje kontekstualni pristup: materijalna kultura se ne promatra isključivo kao tipološka kategorija nego je povezana s kontekstom pogrebnog inventara i rituala. Namjera nam je pokazati da je mobilnost bila daleko intenzivnija i veća na razini pojedinaca i manjih skupina nego na razini čitavih zajednica. Smatramo da pogrebni ritual i materijalna kultura vezana uz takve cjeline jasno ukazuje da se pitanju identiteta željeznodobnih kulturnih skupina treba pristupiti analitički na razini pojedinih zajednica. Provodimo poredbenu analizu istovremenih i konceptijski sličnih grobnih inventara koje pronalazimo u različitim kulturnim skupinama u različitim kontekstima pogrebnog rituala.

Na taj način pokušavamo na razini pojedinih zajednica razložiti i definirati pojedine aspekte materijalne kulture i ritualnog konteksta koji tvore identitet pokojnika. Koristeći te rezul-

tate pokušat ćemo utvrditi koje od utvrđenih elemenata možemo koristiti za definiranje identiteta na razini pojedine zajednice, kulturne skupine ili šire, i koliko je takav pristup opravdan i univerzalno primjenjiv. Korelacijom podataka o materijalnoj kulturi, prostornoj organizaciji i ritualnom kontekstu, utvrđujemo pojedine elemente koji definiraju identitet pokojnika na temeljnoj razini (spol, dob, status, vrijeme ukopa) kao i na razini zajednice (status i uloga). Usporedbom podataka za pojedine zajednice provjeravamo postoji li specifičan skup elemenata kojima se pojedine zajednice izdvajaju unutar kulturnih skupina, odnosno postoje li poveznice između zajednica koje definiraju identitet pojedinih kulturnih skupina i izdvajaju ih jedne od drugih. Rezultat će biti set markera koji bi unutar definiranih razdoblja željeznog doba određivao identitet pokojnika u odnosu na njegovu osnovnu zajednicu i/ili kulturnu skupinu.

Ivana Ožanić Roguljić, Kristina Turkalj, Kristina Jelinčić Vučković
Predstavljanje Baze podataka antičkih lokaliteta Republike Hrvatske s posebnim osvrtom na Požeško slavonsku županiju

Projekt *Baza antičkih arheoloških lokaliteta Republike Hrvatske* Instituta za arheologiju (BAZA) kao svoj temelj koristi bogatstvo hrvatskih arheoloških lokaliteta. Stvorena je u cilju strukturiranja podataka sakupljenih pri radu Instituta. Kao izvor podataka korištena je dostupna literatura, saznanja koja su prikupljena znanstvenom djelatnošću Instituta, te pohranjena u arhivi Instituta za arheologiju. Riječ je o stvaranju baze podataka o arheološkim lokalitetima koja je temelj za znanost, kulturu, očuvanje hrvatske baštine, ali i prezentaciju kulturnoga turizma. BAZA se temelji na arheološkim lokalitetima Hrvatske koji su poznati iz literature ili su ustanovljeni terenskim istraživanjima i rekognosciranjima, a s ciljem kreiranja alata koji omogućuje lakši pristup podacima potrebnima pri budućim znanstvenim istraživanjima, upravljanju baštinom kao i kreiranju stručnih i znanstvenih projekata koji u svojoj osnovi imaju arheološko nasljeđe. Baza je obogaćena informacijama o arheološkim lokalitetima koji su dovoljno atraktivni da postanu turistička destinacija.

Dostupnost podataka omogućuje poslovnim, znanstvenim i privatnim subjektima iz Hrvatske kao i cijeloga svijeta pristup informacijama o željenoj kulturnoj arheološkoj destinaciji. Stvorena BAZA omogućuje vidljivost i prepoznatljivost znanstvenih dostignuća Instituta za arheologiju znanstvenoj, stručnoj i široj zajednici, pri čemu će postignutim rezultatima znanost postati primjenjiva u društvu. Ovom prilikom uz predstavljanje same Baze osvrnut ćemo se i na saznanja o antičkim arheološkim lokalitetima u Požeško slavonskoj županiji.

Ivana Ožanić Roguljić, Pia Šmalcelj Novaković, Valentina Mantovani,
Angelina Raičković Savić, Anita Rapan Papeša
Predstavljanje projekta "Life on the Roman Road" (LRR)

Ceste u rimsko doba bile su arterije samog Carstva. Povezivale su provincije i gradove, a bez njih Rimljani nisu mogli niti osvojiti niti zadržati se na područjima kojima su vladali. Rimske ceste stvorile su poveznice po kojima je u razdobljima nakon propasti Carstva organiziran

život i osnivana su naselja. Inženjerske i geodetske vještine Rimljana pružile su temelj mnogim današnjim rutama. Život na nekim rimskim cestama nastavio se i nakon pada Carstva i nije prestao do danas. Glavni cilj projekta je interpretacija svakodnevnog života na rimskoj cesti, od početka rimske vlasti do razdoblja propasti, akulturacije i integracije novih identiteta. Ovaj projekt nudi priliku za novu perspektivu: kako se život razvija oko rimskih cesta i staze tijekom glavne upotrebe cesta i nakon što je završio? Život uz ceste se nastavlja čak i nakon što je klasično razdoblje rimskoga života prošlo, a bivše rimske pokrajine su međusobno povezane s narodima različitih pozadina i po drijetla.

Duh rimskog načina života ostaje snažan stoljećima nakon propasti i pada rimske države. Taj razvoj / proces možemo pratiti u arheološkom materijalu i stoljećima kasnije, a dvojnost je zapanjujuća: s jedne strane, rimska kultura, u njenom promijenjenom obliku – snažno prilagođena novim povijesnim okolnostima i procesima – živi zahvaljujući ljudima i zajednicama koje podržavaju Romanski identitet kao vlastiti; S druge strane, izravni nasljednik rimske, mediteranske / bizantske kulture i identiteta snažno utječe (izravno i neizravno) i definira srednjovjekovnu materijalnu kulturu koju su stvorile nove populacije s potpuno različitim identitetima, ali smješteni u bivšim rimskim teritorijima / pokrajinama. Obe perspektive su fokus projekta, s različitim gledišta. U LRR projektu rimske ceste će se proučavati kao osnovna arterija rimskog svijeta, ali i kao metafora uvođenja, prihvaćanja i života rimskog načina života. Nakon propasti rimskog svijeta rimske ceste predstavljaju metaforu baštine i tradicije onoga što je nekada bilo veliko carstvo. Projekt je financiran od Hrvatske zaklade za znanost, traje od 01.01.2018. do 31.12.2022.

Mirjana Sanader

Predstavljanje istraživačkog projekta HRZZ-a: “Razumijevanje rimskih granica: primjer istočnog Jadrana”

Nakon uspjeha u Prvom punskom ratu, Rimljani su se zainteresirali za područje Grčke i Makedonije te su stoga počeli tražiti odgovarajuće prometne pravce prema tim teritorijima. Uz morski, jedini kopneni put vodio je duž istočne jadranske obale nastanjene narodima koje su Rimljani nazivali Ilirima. Rimsko osvajanje tog područja trajalo je od Prvog ilirskog rata 229. god. pr. Kr. do 9. god. po. Kr. Kako bi osigurali osvojeni teritorij između kolonija Jadera i Salone, gdje su se već smjestili prvi rimski imigranti, Rimljani su sagradili dva legijska logora i nekoliko kastela. U znanstvenoj literaturi taj je obrambeni sustav lakonski nazivan Delmatski limes, što je uzrokovalo trajnu znanstvenu raspravu. Međutim, zbog nedostatka arheoloških istraživanja koja bi podržala raspravu, još treba dovršiti sveobuhvatni pregled konteksta i značenja gore spomenute izgradnje.

Namjera AdriaRom projekta jest istraživanje linije logora i kastela na tzv. Delmatskom limesu kako bi se pokazalo je li ta linija bila granica ili ne. Slijedom toga projekt bi pokušao pokazati koliku je ulogu ta granica imala u zaštiti rimskih imigranata i njihovih ekonomskih interesa. Pritom će projekt AdriaRom koristiti metodološki pristup temeljen na kombinaciji triju metoda: primjeni nedestruktivnih arheoloških istraživanja, ciljanih arheoloških iskapanja i analizi arheoloških nalaza. Naime, ako su navedene građevne konstrukcije uistinu bile u funkciji obrane pogranične zone, to bi impliciralo da je tzv. Delmatski limes bio jedan od najranijih rimskodobnih obrambenih sustava. Ishodi predloženog projekta AdriaRom

omogućit će bolje razumijevanje i potaknuti daljnje rasprave o razvoju rimskih granica, sigurnosnim i imigracijskim politikama u pograničnim zonama duž istočne obale Jadrana, kao i u rimskom svijetu općenito.

Krešimir Filipec

**Predstavljanje istraživačkog projekta HRZZ-a:
Lobor – ranosrednjovjekovno središte moći (LearlyCoP)**

Projekt Lobor – ranosrednjovjekovno središte moći traži odgovor na pitanje koliko arheološka kultura, u specifičnom središtu moći, kao što je Lobor u Panoniji, korespondira s onim što donose istraživanja i analize pripadajućih grobnih cjelina te u kojoj to mjeri pomaže u interpretaciji i datiranju. Interdisciplinarnim istraživačkim metodama na odabranom broju grobnih cjelina koje se datairaju od 500. do 1100. godine, ispituju se mogućnosti interpretacije. Projekt će pridonijeti boljem razumijevanju ne samo načina ukopavanja u Karpatskoj kotlini i time u srednjoj Europi (u vidu rada na kronologiji te metodologiji istraživanja grobalja i njihova odnosa prema miljeu u kojem su nastala) te pružiti priliku da se ispituju krajnje mogućnosti arheoloških i povijesnih izvora za europsku povijest srednjeg vijeka. Glavni pokretač projekta u brojčanom i temporalnom aspektu velik je i jedinstven broj uzoraka (više od 1400 kostura). Glavni cilj arheoloških, antropoloških i zooarheoloških analiza jest dobivanje slike svakodnevnih kulturnih navika i značajki srednjovjekovne populacije, određivanje njihovih životnih i radnih uvjeta te patoloških osobitosti koje su manifestirane na koštanim ostatcima.

Pokušat će se, na najvjerniji mogući način, rekonstruirati uvjeti života u cilju povezivanja dobivenih podataka s praćenjem kulturnih prilika i paleodemografskim procesom moguće socijalne stratifikacije. Ovaj će projekt prvi na jedinstvenom uzorku, uzevši u obzir njegovu veličinu i kvalitetu te odabir statistički relevantnog uzorka, pokazati smjer kulturnog i fizičkog razvoja određene zajednice. Rezultati će se usporediti s podacima dobivenim analizom drugih segmenata društva, odnosno zaključcima o svakodnevnoj kulturi ondašnjeg stanovništva što se prvenstveno odnosi na analizu reprezentativnih građevina i sakralnih zdanja te pripadajućeg arheološkog materijala koji je ili obrađen ili je u postupku obrade.

Uz interdisciplinarni pristup koji uključuje humanističke znanosti, projekt ima transdisciplinarni istraživački diskurs, što se odnosi na primjenu metoda biomedicinskih znanosti, bioantropologije, forenzike i veterinarske znanosti koje su ključne za antropološku analizu. Antropološka analiza osteološke građe, uz osnovnu fizičku antropologiju, pokušat će danas dostupnim metodama rekonstruirati sve dostupne dijelove kostura koji daju osteološki mjerljive podatke: DNA, stabilne izotope te facijalnu rekonstrukciju. U grobovima su vrlo česti animalni ostaci pa projekt predviđa i njihovu analizu. Projekt je usmjeren na proučavanje povijesnog, kulturološkog i biološkog totaliteta ljudske populacije na određenom prostoru i jedinstvenom uzorku.

POSTERI

Julia Katarina Kramberger

Tkanje na Kaptolu

Nalazište Kaptol u Požeškoj kotlini vrlo je važno kulturno središte u razdoblju željeznog doba. Uz naselje na gradini pronađene su dvije nekropole s tumulima koje se datiraju u starije željezno doba. Uz mnogobrojne metalne nalaze i nalaze keramičkih setova za gozbu iz kneževskih tumula, u nekim su grobnim humcima pronađeni i predmeti vezani uz proces proizvodnje tkanine. Iako su u grobovima češći nalazi pršljena za vreteno uz pomoć kojeg se stvara nit, u tumulu 12 na nekropoli Gradci na Kaptolu pronađeno je šesnaest fino izrađenih piramidalnih utega za tkalački stan. To može upućivati na poseban status pokojnice u tome grobu, a posredno svjedoči i o običaju i načinu tkanja na tome lokalitetu. Isto tako, na kaptolskoj gradini pronađeno je više desetaka utega za tkalački stan, što izravno potvrđuje postojanje proizvodnje tkanine u tome naselju.

Rano-željeznodobni utezi diljem Europe najčešće su piramidalnog oblika (odnosno oblika krnje piramide), što je slučaj i sa gotovo svim utezima na ovome lokalitetu. Ipak, utezi se razlikuju po masi i po obliku, a neki na svojim stranicama čak imaju i urezane ili otisnute oznake u obliku linija ili kružnih udubljenja. Sve su ovo karakteristike utega koje upućuju na tkanje različitih tkanina na kaptolskoj gradini, a zbog njihove raznolikosti može se zaključiti da oblik i masa utega imaju izravan utjecaj na postavljanje tkalačkog stana, a konačno, i na širinu pa i gustoću tkanine.

Luka Drahotusky-Bruketa, Mislav Fileš, Rea Drvar, Valentina Lončarić, Lana Mršić
Arheologija u zajednici: dokumentiranje zbirke Z. Markovića

U radu su prikazani nalazi koje je Zoran Marković, arheolog - amater prikupio kroz posljednjih desetak godina na području između naselja Kaptol i grada Požege, odnosno državne ceste 4253 i ceste između Eminovaca i Kaptola na području Požeške kotline.

Obradeno je dvadesetak lokaliteta s nalazima od neolitika do srednjeg vijeka. Najzastupljenije vrste nalaz su keramika i litika, uz posebne nalaze poput staklene latenske perle, glačanih kamenih sjekira te željeznog koplja.

Zbirka je u potpunosti organizirana, prema lokalitetima, a nalazi uvedeni u dokumentacijsku bazu podataka. Nalazi su preliminarno sortirani na primjeru keramike na dijagnostičke (ukras, rub, dno, ručka ili drška) i nedijagnostičke ulomke, dok su litički nalazi podijeljeni na sječiva, odbojke i jezgre.

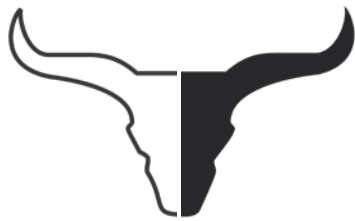
Kako bi podaci o zbirci bili lako dostupni budućim istraživačima, položaji nalazišta digitalno su dokumentirani u GIS-u te je baza podataka zbirke digitalizirana.

Mario Carić, Dinko Tresić Pavičić, Ilija Mikić, Ivor Janković, Mislav Čavka, Mario Novak
Tri brončanodobne trepanacije iz Hrvatske u kontekstu fenomena
prapovijesnih trepanacija

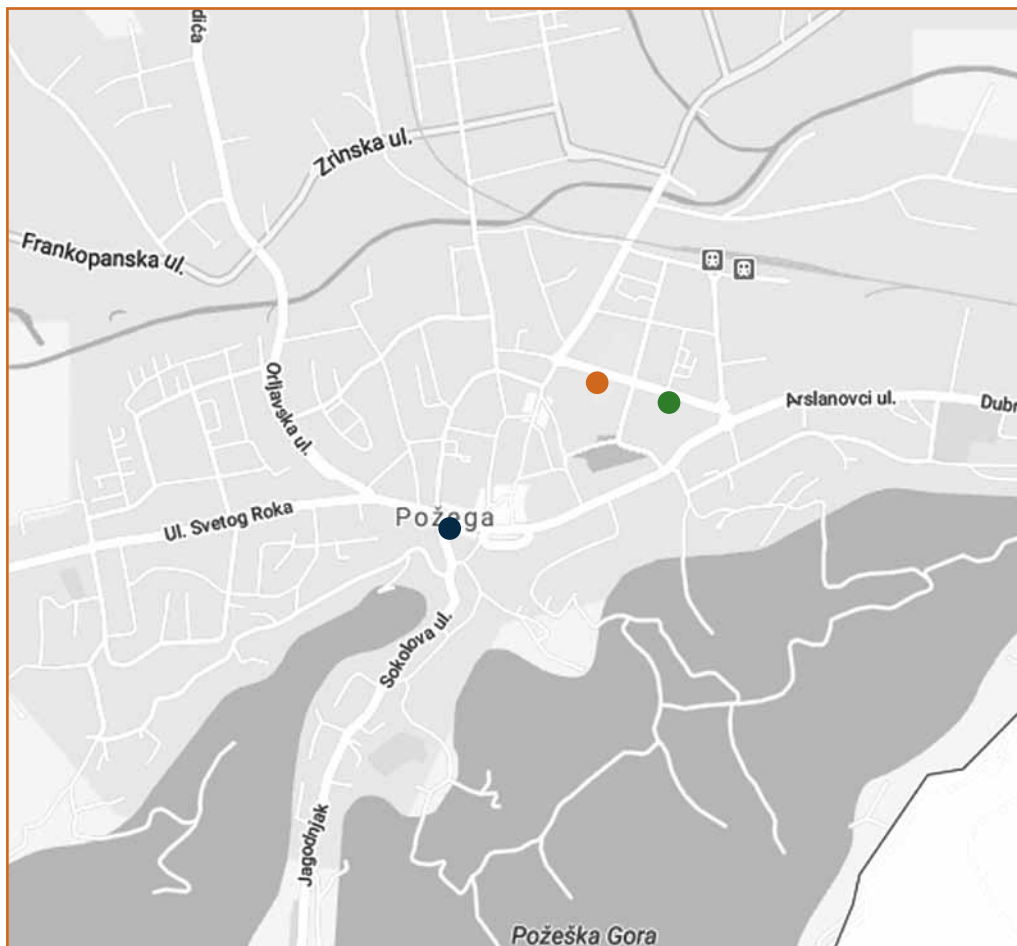
Trepanacija je vjerojatno jedna od najzanimljivijih namjernih intervencija koje nalazimo na ljudskim koštanim ostacima. Slučajevi trepanacije zabilježeni su u brojnim arheološkim populacijama još od neolitika. U ovom radu predstavljene su tri trepanacije zabilježene na lubanjama koje potječu iz tri hrvatska brončanodobna nalazišta. Uz rezultate klasične bioarheološke analize bit će predloženi i rezultati paleoradiografske analize (rentgen i CT).

U prvom slučaju riječ je o odraslom muškarcu s nalazišta Cetina koje se datira u rano brončano doba. Druga trepanacija prisutna je na lubanji djeteta s nalazišta Jagodnjak-Krčevine, a riječ je o biritualnoj nekropoli kulture transdanubijske inkrustirane keramike. Treća trepanacija vezana je uz odraslu ženu iz špilje Bezdanjača koja se datira na prijelaz iz srednjeg u kasno brončano doba.

Sva tri slučaja pokazuju brojne sličnosti: (i) svi trepanacijski otvori nalaze se na desnoj strani čeone kosti; (ii) sva tri su ovalnog ili okruglog oblika promjera oko 10 mm; (iii) u svim slučajevima svod lubanje je kompletno probijen, a rubovi otvora su zarasli. Detaljna makroskopska i paleoradiološka analiza ukazuje na to da je postupak trepaniranja u sva tri slučaja proveden tehnikom struganja. Kako bi se pokušali rasvijetliti motivi koji su doveli do pojave brončanodobnih trepanacija u Hrvatskoj, ova tri slučaja postaviti će se u širi kontekst prapovijesnih trepanacija iz Europe.

korisne informacije

- GIMNAZIJA POŽEGA
 Ulica dr. Franje Tuđmana 4/A
www.gimpoz.hr
- HOTEL VILLA STANIŠIĆ
 Ulica dr. Franje Tuđmana 10
 tel. 034/312 168
www.vila-staniscic.hr
- GRADSKI MUZEJ POŽEGA
 Matice hrvatske 1
www.gmp.hr

Kada izađete iz Požege, u mjestu Turnić, negdje nizbrdo kroz šumu spustit ćete se do vode u najmirnijem zelenom raj gdje se nalazi restoran *Stari fenjeri*. Stara cigla na zidovima, masivno drveno potkrovlje, prekrasna mala terasa i gust zaklon od drveća savršeno su mjesto za odmoriti dušu u rustikalnom ambijentu i probati ono što je ovdje nadohvat ruke – ribu iz njihovog ribnjaka.

STARI FENJERI, Turnić 2a
www.stari-fenjeri.com

PDF ENGLSKOG IZDANJA HALŠTATSKE KUJARICE DOSTUPAN NA LINKU:

http://www.interreg-danube.eu/uploads/media/approved_project_output/0001/09/b626f3965dcb57f7f3f43c06a51abbc313dc5456.pdf

Požega je grad s nešto više od 26 tisuća stanovnika, s gotovo osam stoljeća pisane povijesti, ali za koje arheološke iskopine potvrđuju i tragove življenja u predpovijesti. Ovaj grad se prvi puta spominje daleke 1227. godine, kada požeška tvrđa postaje kraljevski posjed. Sjedište je i požeške županije, turskog sandakata, a nakon izгона Turaka 1688. godine postaje značajno kulturno središte. Prva slavonska gimnazija osnovana je upravo u Požegi 1699. godine, a od 1763. do 1774. djeluje i Academia Possegana. Svoju najaveću renesansu Požega doživljava u 18. stoljeću. Požeški obrtnici osnivaju cehove i nositelji su gospodarskog života grada. U gradu se osnivaju škole, ljekarne, pošta, počinje razvoj bankarstva.

Bogat zelenilom, gradski je park mjesto na kojemu se okupljaju obitelji sa svojom djecom, uvijek ispunjeno veselim smijehom i dječjom vrisikom. Igralište se proteže do podnožja Staroga grada, brijege na kojemu je nekada bila stara požeška utvrda. Danas je to park i šetalište, uređeno prema nacrtima Vilima Justa iz 1877. godine. Šetalište je godinama nosilo Strossmayerovo ime, a danas ga Požežani najčešće nazivaju Stari grad ili samo Grad. Na Stari grad može se doći s dvije strane, kroz dječje igralište ili iz Ulice Antuna Kanižlića, dok se s njega pruža pogled na sve ljepote Požege i Zlatne doline.

Sokolovac je slavna uzvisina koja je dobila ime po fra Luki Ibrišimoviću Sokolu, koji je upravo s njegovih padina potjerao Turke iz Požege. Krenemo li uređenom brdskom stazom od Kalvarije dalje prema zapadu i brdu Sokolovac, prvo ćemo se zaustaviti kod poklonca svete Ane kojega je obnovila Matica hrvatska 1999. godine. Da je brdo Sokolovac bogato povijesnim i sakralnim građevinama, svjedoči i Domovinski križ podignut 1993. godine na mjestu starog drvenog križa kojeg su sredinom 19. stoljeća podigli franjevci. Sa Sokolovca se prostire prekrasan pogled na gotovo cijelu Požešku kotlinu.

Park prirode Papuk jedan je od najmlađih parkova prirode u Hrvatskoj. Zaštićen je zbog izuzetno vrijednih bioloških, geoloških, krajobraznih i kulturno-povijesnih značajki, a obuhvaća područje planine Papuk i zapadni dio planine Krndije. Preko 90% površine Parka prirode Papuk prekriveno je šumama koje su na pojedinim lokalitetima posebno zaštićene zbog svojih prirodnih i krajobraznih vrijednosti.

Svojim geomorfološkim, klimatskim i vegetacijskim obilježjima pruža izvrsna prirodna staništa mnogim životinjskim vrstama, među kojima se svojom brojnošću i raznolikošću posebno ističu ptice i šišmiši. Guste šume Papuka dom su brojnoj divljači, a brzi i hladni planinski potoci Veličanke, Dubočanke, stanište su specifičnim ribljim vrstama, vodozercima i gmazovima.

Turistička zajednica
Grada Požege

PAPUK
Park prirode • Nature park

www.pszupanija.hr
www.pozega-tz.hr
www.pp-papuk.hr

NAZIV PROJEKTA

Monumentalized Early Iron Age
Landscapes in the Danube River Basin

Monumentalni krajolici starijeg
željeznog doba na prostoru Podunavlja
(akronim: "Iron-Age-Danube")

EU-PROGRAM

Interreg
Danube Transnational Programme
Program transnacionalne suradnje
Dunav 2014. - 2020.

FINANCIRANJE

Ukupni proračun projekta: 2.552.000,00 Eur
(djelomično financirano od Europske unije od 85%
iz Europskog fonda za regionalni razvoj,
u iznosu od 2.169.200,00 Eur)

TRAJANJE PROJEKTA

01. 01. 2017. - 30. 06. 2019.

GLAVNI CILJ I INTERESNA PODRUČJA

Istraživanje, zaštita i turistička upotreba najvažnijih krajolika iz vremena starijeg željeznog doba u:

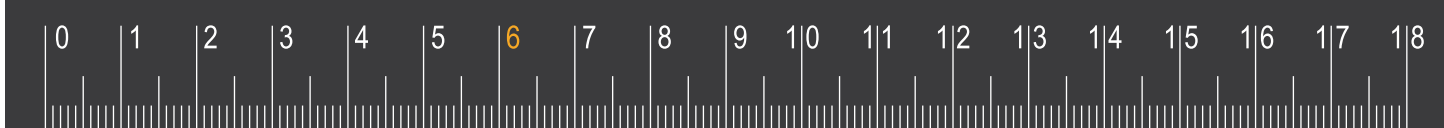
Austriji (AT), Hrvatskoj (CRO), Mađarskoj (HU), Slovačkoj (SVK) i Sloveniji (SI), odnosno odabranih mikro-regija:

Großklein (AT), Strettweg (AT), Jalžabet (CRO), Kaptol (CRO), Poštela (SI), Dolenjske Toplice (SI), Százhalombatta (HU), Süttő (HU) and Sopron (HU).

AKTIVNOSTI

- arheološka istraživanja krajolika tijekom međunarodnih istraživačkih kampova;
- razvoj novih digitalnih i analognih alata za turističku upotrebu u odabranim mikro-regijama;
- razvoj digitalne istraživačke baze;
- revitalizacija arheoloških parkova i poučnih staza;
- stvaranje novih muzejskih programa za posjetitelje;
- međunarodna promocija najvažnijih krajolika iz razdoblja starijeg željeznog doba;
- razvoj strategija za očuvanje, istraživanje i održivi razvoj arheoloških krajolika na regionalnoj razini.

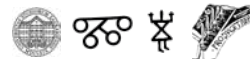
M1:1

06-TI

MEĐUNARODNI
ZNASTVENI SKUP

METODOLOGIJA I ARHEOMETRIJA

Zagreb, 6. – 7. prosinca 2018.

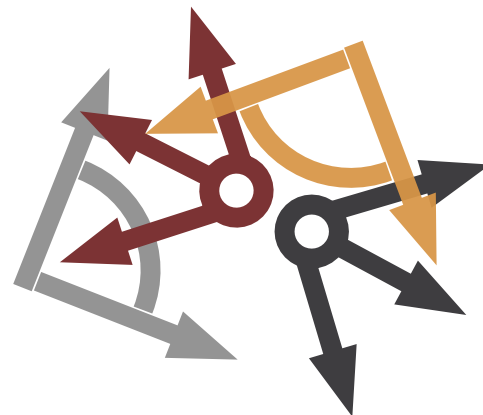
Ministarstvo
znanosti i obrazovanja

Čast nam je pozvati Vas na
6. međunarodni znanstveni skup *Metodologija i Arheometrija*
koji će se održati 6. i 7. prosinca 2018. god. u prostorijama
Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

<http://www.ffzg.unizg.hr/metarh/>

PRIJAVE ZA UČEŠĆE NA SKUPU ZAPRIMAJU SE DO 01. 11. 2018. NA E-MAIL ADRESU: metarh@ffzg.hr

Lost Centuries or Age of Transformation? Rethinking the Late Hallstatt /Early La Tène Transition

Požega, 06.–09. prosinca 2018.

Ove godine se u Požegi, od 6. do 9. prosinca održava međunarodni skup *Lost Centuries or Age of Transformation? Rethinking the Late Hallstatt/Early La Tène Transition*.

Organizatori skupa su University of Edinburgh, Odsjek za arheologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu, Arheološki muzej u Zagrebu, Centar za prapovijesna istraživanja i Institut za arheologiju.

Skup se organizira pod visokim pokroviteljstvom European Association of Archaeologists (EAA), domaći pokrovitelj skupa je Hrvatsko arheološko društvo (HAD), a jedan je od rijetkih događaja u Republici Hrvatskoj koji će nositi međunarodni label *European Year of Cultural Heritage 2018*.

Na skupu će sudjelovati 35 pozvanih sudionika iz 13 zemalja sa 30 izlaganja.

amz

Sense and Sustainability – Međunarodna konferencija o arheološkom turizmu u organizaciji Arheološkog muzeja u Zagrebu u svibnju 2019. godine nakratko će pretvoriti Zagreb u svjetsko središte arheološkog turizma.

Stručnjaci sa svih strana svijeta okupit će se na konferenciji koja će u prvi plan staviti održivo upravljanje arheološkom baštinom u njenom svojstvu kulturno-turističkog resursa odnosno potencijalne ili stvarne turističke atrakcije.

Marketing baštine, kulturne rute, doživljajni turizam i destinacijski menadžment neke su od tema koje će tijekom trajanja konferencije zaokupiti pažnju arheologa, turističkih stručnjaka te drugih dionika u stvaranju i upravljanju kulturno-turističkim proizvodima.

Konferencija će se organizirati u suradnji s Europskom asocijacijom arheologa (European Association of Archaeologists), a očekuje se sudjelovanje preko 200 stručnjaka iz arheologije i turizma iz čitavog svijeta.

Konferencija “Sense and Sustainability” jedan je od projektnih ciljeva projekta „Monumentalni krajolici starijeg željeznog doba na prostoru Podunavlja“ (akronim: Iron-Age-Danube, kod projekta: DTP1-1-248-2.2, sufinanciran od EFRR) koji se provodi u sklopu Interreg Programa Transnacionalne suradnje Dunav 2014.-2020. te je djelomično financirana sredstvima projekta.

arheološki
muzej
u zagrebu
archaeological
museum
in zagreb

amz

EAA
European Association
of Archaeologists

Sense and Sustainability

Međunarodna konferencija
o arheološkom turizmu

6.–10. svibnja 2019.

Arheološki muzej u Zagrebu

ORGANIZATORI

Europska asocijacija arheologa
(European Association of Archaeologists)
i Arheološki muzej u Zagrebu

Interreg
Danube Transnational Programme
Iron-Age-Danube

08.-12.10.2018.

znanstveni skup

GRADSKI MUZEJ POŽEGA
HRVATSKO ARHEOLOŠKO DRUŠTVO
CENTAR ZA PRAPOVLJESNA ISTRAŽIVANJA

arheologija
**POŽEŠKE KOTLINE
I ZAPADNE SLAVONIJE**